

POZICIJA

DĖL JAUNIMO PSICHIKOS SVEIKATOS

LiJOT Asamblėja Nr. 39, 2015 m. spalio 24–25 d.

Vilnius

Lietuvos jaunimo organizacijų taryba (LiJOT), didžiausia nevyriausybinė jaunimo organizacija Lietuvoje, vienijanti 68 nacionalines jaunimo organizacijas ir regionines jaunimo organizacijų sąjungas, atkreipia dėmesį, jog Lietuvoje yra pastebimi prasti visuomenės sveikatos rodikliai: labai aukštas savižudybių skaičius, menka vaikų emocinės sveikatos ir socialinės raidos būklė. Atsižvelgdama į šiuos rodiklius, LiJOT teigia, kad turėtų būti imtasi esminių pokyčių, įgyvendinant šiuolaikiniais mokslo principais grįstą psichikos sveikatos politiką.

Lietuvoje kasmet savo noru iš gyvenimo pasitraukia kelis kartus daugiau jaunų žmonių nei nurodo Europos Sąjungos vidurkis¹. Gyventojų savižudybių skaičius daugiau nei dešimtmetį išlieka didžiausias Europoje². Higienos instituto duomenimis, 2014 m. Lietuvoje nusižudė 156 jauni asmenys iki 29 metų (2013 m. – 186 jaunuoliai, 2012 m. – 126 jaunuoliai)³. Kitaip tariant, tai beveik po gyvybę kas dvi dienas. Iš viso per metus Lietuvoje nusižudo apie 1000 žmonių (2014 m. – 930, 2013 m. – 1085, 2012 m. – 927), o tai beveik po 3 žmones per dieną. Ši situacija iš esmės nesikeičia nuo 2006 metų, tačiau šalyje iki šiol nėra nuoseklios, teorija ir gerąja praktika grįstos, nacionaliniu mastu įgyvendinamos savižudybių prevencijos strategijos, neužtikrintas psichologinių paslaugų prieinamumas savižudybės rizika pasižymintiems asmenims, o paslaugos, kurios teikiamos padidinta savižudybės rizika pasižymintiems ar bandžiusiems nusižudyti asmenims, nėra sujungtos į vientisą sistemą⁴.

¹Švietimo ir mokslo ministerija, „Jaunimo psichinė sveikata ir savižudybės“. Vilnius, 2013.
<<http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2012/12/Jaunimo-psichin%C4%97-sveikata-ir-savi%C5%BEudyb%C4%97s.pdf>>.

²World Health Organization, duomenų bazė „European HFA Database (2014)“. <<http://data.euro.who.int/hfad/>>.

³Higienos institutas Sveikatos informacijos centras, „Mirties priežastys (2012,2013,2014)“. Vilnius, 2013, 2014, 2015.
<<http://www.hi.lt/lt/mpr-statistine-informacija.html>>.

⁴VŠĮ Psichikos sveikatos perspektyvos, „Lietuvos psichikos sveikatos strategijos ir savižudybių prevencijos alternatyvus priemonių planas 2016-2018 m.“ Vilnius, 2015.
<http://www.perspektyvos.org/xinha/plugins/ExtendedFileManager/demo_images/AlternatyvusPlanas.pdf>

Iki šiol Lietuvoje taip pat nėra veiksmingos sistemos, kuri leistų vykdyti tinkamą vaikų ir jaunimo psichikos sveikatos priežiūrą. HBSC (angl. *Health Behaviour in School Aged Children*) duomenimis, Lietuvoje 2014 m. 15 metų paauglių grupėje net 11,2 proc. vaikų ir 20,8 proc. merginų nesijautė laimingi. Kaip pagrindinės to priežastys buvo įvardijamos šios: stresas, nervinė įtampa, bloga nuotaika bei liūdesys. Pateikti duomenys leidžia teigti, jog egzistuojanti vaikų ir jaunimo psichikos sveikatos priežiūros infrastruktūra yra fragmentuota, esantys žmogiškieji ir finansiniai ištekliai yra netinkamai naudojami bei nepakankami. Analizė rodo, kad daugumoje psichikos sveikatos centrų gydytojai, vaikų ir paauglių psichiatrai, psichologai ir socialiniai darbuotojai darbu su vaikais įdarbinti maža etato dalimi arba tokių etatų iš viso nėra. Visas dirbančiųjų su vaikais etatas skirtas tik tuose psichikos sveikatos centruose, kuriuose yra užsirašę daugiau nei 100 000 žmonių⁵. Statistiniai duomenys rodo, kad, nesant visaverčių paslaugų pasiūlai, negali formuotis ir paklausa, be to, dėl per didelio vaikų skaičiaus neįmanoma užtikrinti tinkamų paslaugų teikimo.

Šie rodikliai rodo, jog reikia imtis esminių priemonių, įgyvendinant psichikos sveikatos politiką. Nepriklausomi psichikos sveikatos ekspertai bei nevyriausybinės organizacijos, matydamos psichikos sveikatos strategijos stagnaciją ir pasigesdamos esminių pokyčių, parengė šiuolaikiniais mokslo principais, vertybėmis ir praktika pagrįstą „Lietuvos psichikos sveikatos strategijos ir savižudybių prevencijos alternatyvų priemonių planą 2016-2018 m.“ (toliau – planas)⁶. LiJOT palaiko šį planą, kuriame siūloma orientuotis į svarbiausias, permainingas reikalaujančias sritis:

- Vaikų psichikos sveikatos stiprinimas⁷
- Bendruomeninių paslaugų plėtra⁸
- Pirminės psichikos sveikatos priežiūros pertvarka⁹
- Savižudybių prevencija¹⁰

⁵ VŠĮ Psichikos sveikatos perspektyvos, „Lietuvos psichikos sveikatos strategijos ir savižudybių prevencijos alternatyvus priemonių planas 2016-2018 m.“ Vilnius, 2015.

⁶ VŠĮ Psichikos sveikatos perspektyvos, „Lietuvos psichikos sveikatos strategijos ir savižudybių prevencijos alternatyvus priemonių planas 2016-2018 m.“ Vilnius, 2015.

http://www.perspektyvos.org/xinha/plugins/ExtendedFileManager/demo_images/AlternatyvusPlanas.pdf

⁷ Parengė: Prof. Dainius Pūras, Aurelija Okunauskienė.

⁸ Parengė: Ugnė Grigaitė, prof. Arūnas Germanavičius, Kristina Radžvilaitė, Vaidotas Nikžentaitis, Vilma Šlimaitė.

⁹ Parengė: Dr. Robertas Povilaitis, prof. Dainius Pūras, Robertas Petronis.

¹⁰ Parengė: Dr. Paulius Skruibis, prof. Nida Žemaitienė.

Kiekviena iš šių sričių plane nagrinėjama keliais pjūviais: analizuojant situaciją pateikiama Lietuvos priimtų ir ratifikuotų nacionalinių, ir tarptautinių teisės aktų apžvalga, apie nepakankamai gerą jų įgyvendinimą kalbama pavyzdžiais, pateikiamos plano rengėjų vizijos bei konkretūs siūlymai trumpalaikėms ir ilgalaikėms reformoms.

Atsižvelgdami į šių dienų situaciją, kai Lietuvos psichikos sveikatos sistema yra paremta didelėmis uždromis įstaigomis¹¹ bei pertekliniu medikamentiniu gydymu, raginame orientotis į minėtas sritis ir investuoti į priemones. Taip palaipsniui būtų sumažinta priklausomybė nuo dabartinės paslaugų infrastruktūros ir gerėtų jaunimo psichikos sveikata.

Prezidentas

Mantas Zakarka

¹¹VšĮ Psichikos sveikatos perspektyvos, „Lietuvos psichikos sveikatos strategijos ir savižudybių prevencijos alternatyvus priemonių planas 2016-2018 m.“ Vilnius, 2015.